

Eindrapportage iXperium designteam Rijn IJssel 2020-2021

Zelfregulatie bij afstandsonderwijs

Aanleiding en praktijkvraag

Rijn IJssel wil studenten voorbereiden op een arbeidsmarkt en een samenleving die steeds in beweging is. Een belangrijke pijler in het onderwijs van Rijn IJssel is gepersonaliseerd leren. Studenten krijgen de regie over hun onderwijsleerproces. Ze bepalen deels zelf de koers. Door studenten eigenaar te maken van hun leerproces wordt in hoge mate een beroep gedaan op de zelfregulatie van de student. Dit stelt ook hoge eisen aan de begeleiding van de student. Tijdens de coronapandemie is een groot deel van het onderwijs verschoven naar een online omgeving. In online onderwijs krijgen studenten meer autonomie en wordt het belang van zelfregulatie groter. De verwachting is dat ook na de pandemie online onderwijs behouden blijft. De docenten van het designteam merken echter dat studenten minder betrokken zijn bij de online lessen, zich passief opstellen en niet toekomen aan het werk voor de studie. Ze pakken dus niet voldoende de regie over hun eigen leerproces.

De verschuiving naar online onderwijs is niet de enige verandering. Zoals hierboven aangegeven, is onze samenleving en de arbeidsmarkt continu in beweging. Dit vraagt van toekomstige werknemers ook dat men adaptief is en veerkracht toont. Ook hier is zelfregulatie van groot belang.

Vanuit deze probleemstelling is het designteam aan de slag gegaan met de volgende praktijkvraag: “Hoe kan, met gebruik van ict, de zelfregulatie van studenten (bij afstandsleren) worden verbeterd?”.

Werkhypothese/ontwerpvrage

Het designteam heeft de volgende werkhypothese geformuleerd:

Door gebruik van een online tool/leerarrangement worden mbo-studenten geholpen stappen te zetten in hun leren.

Willen we bereiken dat studenten leren reflecteren op hun leren, dat ze zicht krijgen op wie en wat zij nodig hebben bij online leren en dit goed kunnen inschatten. Dat studenten leerstrategieën aangereikt krijgen en die gebruiken.

Omdat

- Studenten weten welke leerstrategieën er zijn en welke effectief zijn
- Studenten bewust worden van de keuzes die zij maken met betrekking tot leerstrategieën en welke gevolgen die keuzes hebben
- De urgentie van actie bij de studenten aangewakkerd wordt en ze daarom beter gebruik kunnen maken van leerstrategieën
- Studenten houvast krijgen (cues) om hun leren te kunnen monitoren

En dat zie ik aan

- Meer ingeleverd werk
- Actievere houding van studenten
- Meer samenwerking, verbinding en uitwisseling van ervaringen tussen studenten
- Een positievere leerbeleving bij de studenten

Activiteiten

Tijdens de eerste bijeenkomst is in kaart gebracht welke kennis ieder lid meebracht. Er is ook een eerste aanzet voor de werkhypothese gemaakt. Door het uitwisselen van ervaringen van de docenten in de verschillende bijeenkomsten is de focus van het probleem aangescherpt. Er lijkt bij de docenten behoefte aan handvatten voor docentgedrag dat autonomie en eigenaarschap van studenten ondersteunt. Hiervoor is een verkenning in de literatuur gedaan met behulp van

publicaties van de Kennisrotonde. Daarnaast ontstond de behoefte aan inzicht in ervaringen van studenten tijdens het afstandsonderwijs: wat werkt goed voor hen en wat minder? Om te achterhalen wat studenten nodig hebben om hun leren en betrokkenheid te reguleren voor een online les is de methode van appreciative inquiry gebruikt om studenten in groepjes te bevragen. Het designteam heeft daarvoor gezamenlijk een leidraad met vragen opgesteld. Met de studenten (van verschillende opleidingen) is besproken wanneer zij een goede online les ervoeren en wat er toen gebeurde. Ook is gevraagd wat een student nodig heeft van bijvoorbeeld de docent of de omgeving wanneer hij/zij actief willen meedoen in de les. De input van de verschillende gesprekken is in een bijeenkomst besproken en met elkaar vergeleken. Dit is daarna samengebracht in een Miro-bord om gezamenlijk tot ontwerpeisen te komen.

De procesbegeleider heeft contact gezocht met Universiteit Maastricht en HU Leuven, die beiden studiemateriaal op het gebied van zelfregulatie hebben ontwikkeld. Ook is gesproken met de onderzoeker van een eerder designteam bij Mediacollege Amsterdam, die met de Leermeter hebben gewerkt. Het materiaal 'Study Smart' van de Universiteit Maastricht biedt een goede basis, maar is vrij talig en cognitief gericht en daarmee niet geschikt voor de mbo-context. Het designteam heeft zich daarom verdiept in ontwerpeisen voor studiemateriaal dat voor mbo-studenten geschikt is. Parallel hieraan hebben meerdere docenten van Rijn IJssel train-de-trainer-sessies bij de Universiteit Maastricht gevolgd.

Een van de docenten en de procesbegeleider van het designteam hebben een kader voor het leerarrangement opgesteld op basis van de drie pijlers uit het studiemateriaal van de Universiteit Maastricht en HU Leuven, namelijk cognitieve strategieën, metacognitieve strategieën en affectieve strategieën. Na het bekijken van deze kaders heeft het designteam besloten om de training van Study Smart als uitgangspunt te nemen en deze als eerste stap "MBO-proof" te maken en onderdelen toe te voegen die ontbreken, zoals ict en modules die docenten kunnen inzetten op basis van voorkeur of behoeften van studenten. Hierbij is ook contact gelegd met het Vista College, waar een app is ontwikkeld waarmee studenten hun zelfregulatie kunnen monitoren.

Leerarrangement/product/ontwerp

Het designteam heeft het 'Study Smart'-materiaal van de Universiteit Maastricht aangepast naar de mbo-context. Het studiemateriaal bestaat uit een (aangepast) werkboekje voor studenten, een docentenhandleiding (deze is in dit traject niet aangepast, maar is wel bruikbaar), en presentatieslides behorende bij drie lessen (deze zijn aangepast conform de aanpassingen in het werkboekje).

Beschrijving leerarrangement

Het designteam heeft een product ontwikkeld gebaseerd op materiaal van de Universiteit Maastricht (Study Smart). Studenten leren hoe ze hun leren kunnen reguleren. Het materiaal van Study Smart is qua taalgebruik aangepast naar mbo-niveau. Het ontwikkelde materiaal bestaat uit drie presentaties, een werkboekje voor studenten en een docentenhandleiding. Er zijn drie lessen: bewustwording,

oefening en reflectie. In les 1 komen verschillende leerstrategieën aan de orde, en daarbij ook welke daarvan effectief zijn en waarom. De paradox 'ervaren leren versus werkelijk leren' wordt uitgelegd en studenten leren dit bij zichzelf te herkennen. In les 2 oefenen studenten met effectieve leerstrategieën. In les 3 wordt in groepjes gereflecteerd op wat obstakels waren in het (effectief) leren. Studenten werken zowel individueel als in kleine groepjes. Er is veel ruimte voor oefening met (effectieve) leerstrategieën en reflectie op de ervaringen hiermee.

Mate van differentiatie en zelfsturing en rol van ict

Omdat het materiaal in een kort tijdsbestek aangepast moest worden, is het in de basis nog gericht op de groep en laat het weinig ruimte voor verschillen tussen studenten. Het werkboekje en de lessen zijn in principe voor iedereen hetzelfde. Er is iets meer ruimte voor zelfregie van studenten, doordat ze bijvoorbeeld op een zelf gekozen tijdstip aan de lessen kunnen werken en zelf kunnen beslissen hoeveel tijd ze steken in de ontwikkeling van hun zelfregulatievaardigheden. Er zijn plannen voor de doorontwikkeling van het materiaal rondom de mate van differentiatie, zelfsturing en de rol van ict, zie daarvoor de paragraaf Implementatie en vervolg.

Onderzoek leerarrangement

Er is een pilot gepland waarbij een aantal docenten, waaronder ook docenten van buiten het designteam, de lessen doorlopen met hun studenten. Deze docenten hebben allemaal de train-de-trainer-sessies voor het Study-Smartprogramma van de Universiteit Maastricht bijgewoond. In het designteam is een logboek ontwikkeld waaraan de docenten houvast hebben bij het uitvoeren en evalueren van de pilot. Dit logboek is onder andere gebaseerd op de werkhypothese (wat er bereikt wordt) en de ontwerpeisen (of het studiemateriaal daaraan voldoet). Het biedt ook richtvragen waarmee het studiemateriaal verbeterd kan worden. Het is door verschillende omstandigheden niet gelukt om de pilot binnen de looptijd van het designteam uit te voeren.

Kennis en inzichten

Opbrengsten voor de docenten

De leden van het designteam geven aan veel geleerd te hebben over zelfregulatie, leerstrategieën en de effectiviteit daarvan. Zo leerden de leden dat zelfregulatie uit drie onlosmakelijke componenten bestaat: cognitieve strategieën, metacognitieve strategieën en affectieve strategieën. Het leren over deze componenten sloot aan bij wat sommige docenten al wisten, maar het versterkte hun geloof in het belang van het affectieve deel van leren. Een van de werkvormen waarover docenten leerden tijdens de sessie van de Universiteit Maastricht is daarna in de praktijk uitgeprobeerd. Daarover zei de betreffende docent: "Ik merkte heel goed dat studenten leren vanuit hun overtuiging over leren. Dat ze bewust worden van hoe ze over henzelf en hun leren denken. Dat raakte hen, en ook om het van elkaar te zien. Dat werkt heel goed."

Docenten geven aan dat de boodschap 'zelfregulerend leren kun je niet zelfregulerend leren' vanuit het materiaal van de HU Leuven erg belangrijk is geweest bij het besef wat je wel en niet van studenten kunt verwachten op het gebied van zelfregulatie. Een docent zegt daarover: "Het stukje 'zelfregulerend leren kun je niet zelfregulerend leren' is er een die in mijn hoofd is geprent en die ik hier ook rondstrooi. Dat we daar bewust van moeten zijn. Dat je stappen van studenten verwacht die niet vanzelf komen. Daar moet je wat in doen. Ik blijf het een lastige vinden: de balans tussen sturing en zelfsturing, hoe bouw je dat goed op en af. Maar het is wel interessant thema."

Er zijn meer inzichten opgedaan bij de sessie van de Universiteit Maastricht: "De paradox ervaren leren versus werkelijk leren, daarover spreek ik nog steeds met collega's. De manier die studenten kiezen is vaak niet effectief, maar dat voelt wel goed. Daarom doen we de dingen zoals we ze doen. Dat is heel logisch en gaf mij veel inzicht."

De gesprekken die docenten met hun studenten hebben gevoerd (appreciative inquiry) gaven de docenten veel inzicht in wat studenten zelf ervaren en wat zij nodig hebben. Bijvoorbeeld dat het proces van naar school gaan, wat tijdens afstandsonderwijs niet kon, voor studenten erg belangrijk is, belangrijker dan de docenten tot nu toe hadden beseft. Ook kon de docent contact maken met de student over wat er wel goed is gegaan en dat heeft de studenten in een positieve mindset gezet. De werkvorm zelf heeft docenten laten inzien dat het een goede werkvorm is om (positieve) werkzame mechanismen te achterhalen in andere situaties en sommigen hebben de werkvorm dan ook vaker ingezet.

Opbrengsten voor de instelling

De docenten geven aan dat zij geluiden horen binnen de organisatie van het belang van dit onderwerp. Collega's zijn nieuwsgierig naar hetgeen het designteam heeft ontwikkeld en voelen allemaal het belang van het versterken van zelfregulatie bij studenten. Door dit designteam is er een stap gemaakt in de goede richting en wordt het draagvlak voor dit onderwerp vergroot.

Bevorderende en belemmerende factoren

De diverse samenstelling van het designteam werkte verrijkend. Er kwamen verschillende perspectieven samen waardoor de breedte van het onderwerp goed verkend kon worden. Deze perspectieven kwamen vanuit zowel de onderwijspraktijk als onderzoek, maar ook vanuit de verschillende perspectieven die de deelnemende docenten van de betrokken opleidingen met zich meebrachten. Zo bestaan er grote verschillen tussen studenten van de opleidingen Laboratoriumtechniek, Maatschappelijke zorg en jeugdzorg, Theater en Hout en Meubel. De gezamenlijke vraag, het belang van goede zelfregulatie, werd door iedereen onderschreven en gaf richting en energie.

In het designteam is veel tijd genomen voor het verkennen van het vraagstuk en het verzamelen van informatie. Daarover zeggen deelnemers: "Voor mijn gevoel kwam er op een bepaald moment een gezamenlijke richting waar we allemaal achter stonden, waarmee we concreet aan de slag konden gaan. Daarvoor hebben we dat geprobeerd, maar dat moest toch bijgesteld worden." En: "Er was ook aangegeven dat verkennen en verzamelen tijd kost, maar veel behoefte aan focus is er wel. We zijn erin geslaagd om onszelf de tijd te gunnen, we hebben in de breedte gekeken. Toen konden we focus aanbrengen waar iedereen achterstond. Misschien als we dat eerder hadden gedaan, dat niet iedereen er dan achter stond."

Het binnenhalen van expertise van buiten de organisatie wordt ook als waardevol ervaren. Op die manier kwamen docenten in aanraking met zowel wetenschappelijke kennis die op een voor de praktijk bruikbare manier werd gedeeld, als praktijkervaring met zelfregulatie van andere instellingen. Veel inzichten (zie ook kopje Kennis en inzichten) zijn verworven door de sessies bij de Universiteit Maastricht en de HU Leuven en door contact met het Mediacollege en het Vista College.

Er waren binnen dit designteam ook een aantal factoren die belemmerend werkten. Zo was er vanuit de organisatie het verzoek om een product te ontwikkelen dat voor de hele instelling inzetbaar zou zijn. Ook was het voorstel om de activiteiten van het designteam in een korter tijdsbestek (een half jaar) dan gebruikelijk voor een iXperium designteam te doorlopen. Deze combinatie bleek niet goed te passen bij de werkwijze van een iXperium designteam, waarbij de deelnemers vanuit een eigen, open-ended praktijkvraag gedurende een (school)jaar de tijd en ruimte krijgen om het vraagstuk breed te verkennen, op basis daarvan een goed onderbouwd ontwerp te ontwikkelen en dit in kleine context te testen en evalueren. De procesbegeleider van het designteam heeft daarom om meer tijd en een meer open aanpak gevraagd aan de organisatie. Hierdoor is het traject van een half jaar naar een jaar verlengd. De complexiteit van de betrokkenheid van verschillende opleidingen en niveaus in combinatie met de ervaren tijdsdruk heeft er echter voor gezorgd dat het product nog niet volledig is ontwikkeld en getest.

Implementatie en vervolg

Binnen Rijn IJssel is er voldoende draagvlak en urgentiebesef voor het onderwerp zelfregulatie van studenten. Er zijn in het ontwerpproces veel ideeën ontstaan om meer recht te doen aan verschillen en om zelfregie mogelijk te maken in de doorontwikkeling van het leerarrangement.

Er is een vervolgdownteam gestart waarin in deels dezelfde bezetting verder gewerkt wordt aan een leerarrangement om zelfregulatie van studenten te verbeteren. In dit vervolgdownteam is het werkboekje uitgetoetst bij studenten van Maatschappelijke zorg. De voorlopige conclusie is dat het werkboekje nog te talig is en dat er vervolgonderzoek nodig is.

Er zijn dus verdere aanpassingen nodig aan de mbo-context en aan verschillen tussen studenten van verschillende opleidingen en niveaus. Dit wordt mogelijk als het materiaal met ict aangeboden wordt. De materialen kunnen dan vraaggestuurd worden ingezet, zoals wanneer de student via een app kan aangeven wat hij wil leren en met wie, en wat hij daarvoor nodig heeft. Ook de monitoring van de eigen zelfregulatie via een app (zoals die van het Vista College) kan de zelfregie ondersteunen.

Verantwoording

Dit designteam maakte deel uit van de MBO Onderzoekswerkplaats Gepersonaliseerd leren met ict¹. Het designteam bestond uit een docent Maatschappelijke zorg en jeugdzorg en een docent Theater van Rijn IJssel, een docent Hout en Meubel van Aventus, een beleidsmedewerker informatiemanagement van Rijn IJssel en een procesbegeleider (en tevens docent) van de opleiding Laboratoriumtechniek van Rijn IJssel. Het designteam werd ondersteund door een onderzoeker van het iXperium/Centre of Expertise Leren met ict. Een tweede onderzoeker van het iXperium/Centre of Expertise Leren met ict liep mee in het kader van een inwerktraject.

---

¹ <https://www.ixperium.nl/onderzoeken-en-ontwikkelen/onderzoeks-werkplaatsen/onderzoekswerkplaats-mbo/>